MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNING GLOBALLASHUV SHAROITIDA JAMIYAT HAYOTIDAGI ROLI

Abdujalilov A.K.
Toshkent farmatsevtika instituti o‘qituvchisi

XX-XXI asrga kelib ulkan muammolarni falsafiy jihatdan anglash asosida bashariyat madaniyatidagi g‘oyat muhim qadriyatlar to‘g‘risidagi masalalar o‘rtaga qo‘yildi: milliy, diniy va umuminsoniy masalalar; urush yoki tinchlik; yaratish yoki vayron qilish; tabiat ustidan «hukmronlik qilish» yoki odam bilan tabiat o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni uyg‘unlashtirish mana shunday ulkan muammolardan hisoblanadi.
Bugungi globallashgan jamiyatda madaniyatlar to‘qnashuvi yuz berayotgan bir davrda yoshlarni milliy va umumbashariy qadriyatlar ruhida tarbiyalash.

O‘z-o‘zini anglashning navbatdagi shakli insonning jamiyatdagi o‘z o‘rnini, ijtimoiy mavjudot ekanligini, jamiyatning bir a’zosi, jamiyatning konkret bir rivojlanish bosqichi davri muayyan madaniyat, ijtimoiy guruhiga mansub ekanligini tushunishdan iborat. O‘z-o‘zini anglashning yuqori shakli, bu har bir kishining jamiyat fuqarosi sifatida o‘z hatti – harakatlarining mohiyat va mazmunini tushungan holda, jamiyat oldidagi javobgarlik burchi va majburiyatlarini to‘liq anglab etib faoliyatini tashkil etish bu faoliyat uchun mas’uliyatlarni his etish o‘z faoliyati ustidan o‘z nazoratini o‘rnatish o‘z faoliyatiga baho bera oladigan o‘z-o‘ziga hisob bera oluvchi shaxs ekanligini tushunishdir. O‘z – o‘zini anglashning bu shakli konkret individ bilan bog‘liq bo‘lgan shaklidir. Insonning o‘z - o‘zini anglashi ijtimoiy munosabatlar orqali shakllanadi va namoyon bo‘ladi. Chunki, har bir kishi o‘zini boshqa kishilar bilan, boshqa kishilarni esa o‘zi bilan taqqoslaydi, u o‘zini boshqalar bilan qiyoslab idrok etadi va shu asosda o‘z-o‘zini anglaydi.

Milliy o‘z-o‘zini anglash esa, aslida, har bir millat madaniyati, ma’naviyati milliy qadriyatlari shu millatning o‘zligini anglab etish yo‘lida xizmat qilishi lozim. Bu esa pirovard oqibatda, jahon sivilizatsiyasining ham tezlashuviga olib keladi.

Bugungi kunda amalga oshirilayotgan islohotlar davlat va jamiyat qurilishining barcha sohalarida ijobiy o‘zgarishlarga olib kelmoqda. Mazkur islohotlarning yanada samarali natijalar berishi kelajagimiz bo‘lmish yoshlarimizning har tomonlama kamol topishi va zamonaviy madaniyat tendensiyalarida shakllanishi va tarbiya topishi bilan chambarchas bog‘liqdir. Zotan, yoshlarimizning madaniyatli shaxs sifatida shakllanishi ularning Vatan ravnaqi, yurt taraqqiyoti va xalqi oldidagi mas’uliyatini qanchalik his etishlariga bog‘liq. Shu nuqtai nazardan qaraganda, ongli, irodali, mustaqil fikrlovchi, har tomonlama faol, madaniyatli, kelajak taraqqiyot uchun mas’uliyatli yoshlar tarixiy taraqqiyotimizni belgilovchi katta kuchlardan biri ekanligi isbot talab qilmaydigan haqiqatdir.

Rivojlangan ilg‘or mamlakatlarida zamonaviy madaniyat kontekstida yoshlarning zamonaviy madaniy qiyofasining shakllanish tendensiyalari va antropologik xususiyatlari bo‘yicha ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bu borada, yoshlar zamonaviy madaniyatini global voqelik sifatida o‘rganish, milliy taraqqiyot ko‘rsatkichi mezoni sifatida ijtimoiy taraqqiyotga ta’siri dolzarb muammolardan biriga aylanmoqda. Zamonaviy madaniyatni muhim voqelik sifatida tadqiq etish, jamiyat taraqqiyot indekslari, ko‘rsatkich va mezonlari sifatida sotsiologik, madaniy, iqtisodiy va integrativ qonunlari doirasida anglash, izohlash va samarali, ratsional tashkil etish mexanizmlarini yaratish, ularning inson manfaatlariga ta’sirini o‘rganishga oid ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Bugungi kunda yurtimizda milliy va umuminsoniy qadriyatlarimizni saqlab qolish uchun ona tilimizni, tariximizni, adabiyotimiz va san’atimizni etarlicha o‘rgatishning optimal yo‘llarini

topmog‘imiz lozim. Urf-odatlarimiz ham takomillashtirilishi va zamonaviylashtirilishi juda zarur. Ijtimoiy ongda, odamlarning hatti-harakatlarida burilish yuz berishi, yangi ideallar va qadriyatlar qaror topmog‘i darkor.

«Shaxsiy qadriyatlar yoshlarning ma’naviy-axloqiy qiyofasi, nafosati, go‘zalligi, ijtimoiy mavqei, qobiliyati, iste’dodi va intellektual salohiyati bilan bog‘liq qadriyatlardir. Umuman olganda, shaxsiy qadriyatlar deganda shaxsning ijtimoiy faoliyatida zaruriy ehtiyojga aylangan, turmush tarzini yaxshilashga ko‘mak beradigan, amaliy faoliyati uchun qadrli bo‘lgan napsa-hodisalap majmui tushuniladi»[1].

Darhaqiqat, shiddat bilan rivojlanayotgan hayotimizda ro‘y berayotgan yuksalish jarayonlari o‘zini barcha sohalarda namoyon etmoqda. Binobarin, mustaqillikka erishgan yillarimizning ilk davrida biz o‘zimizning milliy o‘zligimizni anglash, boy tarixiy-ma’naviy hamda ilmiy merosimizning asl mazmun-mohiyati, mag‘zini chaqish va uni ro‘yobga chiqarishga intilgan bo‘lsak, endilikda xalqimiz jipslanib “milliy tiklanishdan – milliy yuksalish” g‘oyasini sobit qadamlik bilan amalga oshirishga kirishdi. Bu davrda jamiyatimizda ijtimoiy tafakkurning yuksalish tendensiyasi qaror topishi, unga xos ham milliy, ham umuminsoniy qadriyatlarning mujassamligi e’tirof etilmoqda. Milliy ruh va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘un bo‘lgan ijtimoiy tafakkur – mamlakatimiz barqaror rivojlanishining o‘zan mezon va mustahkam poydevoriga aylanmoqda.

Bugun O‘zbekistonda yoshlarning ezgu maqsadlarini hayotga tadbiq etishlari uchun zarur barcha sharoitlar yaratilmoqda. YOshlar muammolari davlat siyosati darajasida hal etilmoqda. 2017 yil 30 iyunda mamlakatimiz yoshlari hayotida yangi sahifa ochildi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tashabbusi bilan O‘zbekiston yoshlar ittifoqi tashkil etildi, uning asosiy faoliyati yoshlarning barcha tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash va amalga oshirishga qaratildi.

Yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularda ijodkorlik, kreativlik qobiliyatlarini yanada rivojlantirish maqsadida qator yangi loyihalar ishlab chiqilmoqda.

Yoshlarni yuksak axloq va intizomli qilib tarbiyalash, ularning sifatli ta’lim olishi va vatanparvarlik ruhida voyaga etishi mamlakat iqtisodiy va siyosiy taraqqiyotining kaliti hisoblanadi. Bu esa ijtimoiy barqarorlik va muvaffaqiyat asosidir. Yoshlarni har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash, ularni ijtimoiy va ijodiy faollikka undashda milliy-umuminsoniy an’analarning ahamiyati, bugungi kunda yoshlar tarbiyasi muammolari deyarli barcha mamlakatlar uchun umumiy masaladir. Yoshlar tarbiyasi mavzusi bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev BMT Bosh Assambleyasi 72-sessiyasida shunday dedi: “Bugungi dunyo yoshlari – son jihatidan butun insoniyat tarixidagi eng yirik avloddir, chunki ular 2 milliard kishini tashkil etmoqda.[2]

Sayyoramizning ertangi kuni, farovonligi farzandlarimiz qanday inson bo‘lib kamolga etishi bilan bog‘liq. Bizning asosiy vazifamiz – yoshlarning o‘z salohiyatini namoyon qilishi uchun zarur sharoitlar yaratish, zo‘ravonlik g‘oyasi “virusi” tarqalishining oldini olish.

Buning uchun yosh avlodni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, uning huquq va manfaatlarini himoya qilish borasidagi ko‘p tomonlama hamkorlikni rivojlantirish lozim, deb hisoblaymiz. O‘zbek xalqining asriy an’analari, jumladan, tarbiya sohasidagi an’analari ajdodlarimizning tabarruk qadriyatlari bilan bog‘liq. Yoshi kattalarga salom berish, ularni hurmat qilish, yoshi kichiklar va kuchsizlarni avaylash, ilm olish va kasb o‘rganishga da’vat, halol mehnat qilishga chaqirish, qo‘shnilar bilan xushmuomala bo‘lish kabi an’analar o‘zbeklar oilalarida, ularning dinga munosabatlaridan qat’iy nazar, yoshlarga singdirib kelingan.

Afsuski, ilg‘or qarashli, o‘qimishli, odobli va kelajagini bugundan, yoshlik chog‘idan qurayotgan yoshlar bilan bir qatorda, ishyoqmas, qo‘pol, takasaltang, savodsiz va gumroh o‘spirin yoshlar ham uchrab turibdi. Kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, bunday yoshlar ham dunyoviy, ham

[1] Нурматова М.А. Шахс камолотида ахлоқий ва эстетик қадриятларнинг уйғунлиги // Монография. – Тошкент: Университет, 2009. – 52 б.

[2]Мирзиёев Ш.М. «Инсон манфаатлари ва ҳуқуқларини таъминлаш-демократик жамият асосидир» Бирлашган Миллатлар ташкилоти Бош Ассамблеясининг 72 – сессиясидаги нутқи. Нью-Йорк шаҳри, 2017 йил 19 сентябрь

diniy savodsiz bo‘lib, ularning tarbiyasiga oilalarida kam e’tibor berilgan, asosan, moddiy ta’minlab qo‘yish bilan cheklanilgan.

Yoshlar tarbiyasida ma’rifat va madaniyatning muhim o‘rnini e’tiborga olib, O‘zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev 2017-2018-yillarda qator g‘oyalar va tashabbuslarni ilgari surdi.

Buyuk ajdodlarimizning bebaho ilmiy-ma’rifiy meroslarini o‘rganishdan tashqari, ushbu muassasalarning asosiy vazifasi yoshlarni buyuk va shonli o‘tmishga hurmat hamda iftixor bilan qarash, ulug‘ ajdodlarga munosib avlod bo‘lishga, ilm va ma’rifat olishga intilish ruhida tarbiyalashdan iborat.

Yoshlar va jamiyatning turli yoshdagi boshqa a’zolarining ma’rifiy-madaniy tarbiyasida tabarruk qadriyatlarimiz imkoniyatlari, buyuk ma’naviy-ma’rifiy merosimizdan foydalanish jarayonida Din ishlari bo‘yicha qo‘mita, O‘zbekiston musulmonlari idorasi, yoshlar, xotin-qizlar va boshqa jamoatchilik tashkilotlari faoliyat olib bormoqdalar. Umid qilamizki, barcha sa’y-harakatlar o‘zining ijobiy natijalarini, albatta beradi. Yoshlar tarbiyasiga barcha mas’ul hamkasblarimizni, yoshlarimizning o‘zlarini dinimiz tarixi, milliy-diniy va madaniy an’analarimizni chuqurroq o‘rganish, ulardan ma’rifiy-tarbiyaviy maqsadlarda faolroq foydalanishni taklif qilgan bo‘lardim.

Bugun yoshlar hayoti va kamoloti bilan bog‘liq muammolar barchada birdek mas’ullik hissini oshirish, o‘z oldiga yangi maqsad va rejalarni belgilab olishda muhim omillardan biriga aylandi. Zero, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning Birlashgan Millatlar tashkiloti sessiyasidagi nutqlarida bugun dunyo yoshlari son jihatidan insoniyat tarixidagi eng yirik avlod bo‘lib, afsuski, ekstremistik faoliyat va zo‘ravonlik bilan bog‘liq jinoyatlarning aksariyati voyaga etmagan yoshlar tomonidan sodir etilayotgani qayd etib o‘tildi. Bu qatlam vakillari bilan bog‘liq masalalar nafaqat O‘zbekiston balki butun hamjamiyat oldidagi muhim muammolardan biri bo‘lib turganligini ko‘rsatmoqda.

Hozirgi kunda butun dunyoda globallashuv, madaniyatlar aralashuvi jarayoni kechmoqda. Bu murakkab jarayon nafaqat yoshlarga, balki kattalar dunyoqarashiga ham ta’sir etyapti. Bir tomondan, axborot texnologiyalari kundalik hayotimizga shu qadar shiddat bilan kirib kelyaptiki, buni har qanday raqamlarsiz ham kuzatishimiz mumkin.

Yoshlarda kuchli fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishda, afsuski, amaliyotda quyidagi muammolar ko‘zga tashlanmoqda. Tarbiya jarayoni va bunda ota-ona tomonidan yo‘l qo‘yilayotgan mas’uliyatsizlik. Afsuski, bugun ayrim oilalarda ota o‘z bolasi uchun ideal shaxs sifatida gavdalanmay qo‘ygan. Ko‘rib turibmizki, ayni paytda dunyo iqtisodiyotida innovatsion texnologiyalarning ulushi tobora ortib bormoqda. Shu bois, yoshlarning innovatsion g‘oya va tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash borasidagi ishlarni kuchaytirish, avvalo, mazkur yo‘nalishdagi qonun hujjatlarini takomillashtirish masalasi qonun ijodkorlari oldiga katta mas’uliyat yuklamoqda. Bunda, ayniqsa, tadqiqot ishlari bilan mashg‘ul, yangi zamonaviy loyihalar ustida ishlayotgan izlanuvchan, iqtidorli yoshlarni yanada rag‘batlantirish, innovatsion texnologiyalarni iqtisodiyot tarmoqlariga keng jalb etishda ularning salohiyatidan to‘g‘ri va samarali foydalanish, eng muhimi, aholining eng harakatchan, serg‘ayrat qatlami vakillarining imkoniyatini to‘g‘ri baholash masalalarida amaldagi qonun hujjatlarini qayta ko‘rib chiqish va takomillashtirish ustuvor vazifa deb o‘ylayman.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Positive and Negative Aspects of the Impact of Technogenic Civilization on Human Knowledge Azamatjon Abdujaliov Kozimjonovich Pulat Abdikadirov Anvarovich.
2. Kenjaboy o‘g, O. D. R. (2023). Amir temur va temuriylar davri harbiy san’ati tarixining hozirgi kun milliy armiyamizda tadbiq etilishi. Innovation in the modern education system, *3*(34), 183-189.
3. Абдурахмонов, Х. И. (2020). Развитие общества и инновационное мышление. In Фундаментальные и прикладные научные исследования: актуальные вопросы, достижения и инновации (pp. 100-102)
4. Boltayeva, B. (2023). Development of competencies for self-study of students in a credit-modular system as a pedagogical problem. Science and innovation, 2(B8), 39-42